DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)
5. juni 1997 *

I sag C-2/95,

angående en anmodning, som Østre Landsret i medfør af EF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Sparekassernes Datacenter (SDC)

mod

Skatteministeriet,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, 4 og 5, i Rådets sjette direktiv 77/388/EØF af 17. maj 1977 om harmonisering af medlemsstaternes lovgivning om omsætningsafgifter — Det fælles merværdiafgiftssystem: ensartet beregningsgrundlag (EFT L 145, s. 1),

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.C. Moitinho de Almeida, og dommerne L. Sevón (refererende dommer), D.A.O. Edward, P. Jann og M. Wathelet,

* Processprog: dansk.

generaladvokat: D. Ruiz-Jarabo Colomer
justitssekretær: assisterende justitssekretær H. von Holstein,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Sparekassernes Datacenter ved advokaterne Bo Vilstrup og Artur Bugsgang, København

— Skatteministeriet ved advokat Karsten Hagel-Sørensen, København

— Det Forenede Kongeriges regering ved Lindsey Nicoll, Treasury Solicitor's Department, som befuldmægtiget, og barrister Christopher Vajda

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved juridisk konsulent Hans Peter Hartvig og Enrico Traversa, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 23. maj 1996 er afgivet mundtlige indlæg af Sparekassernes Datacenter ved advokaterne Bo Vilstrup og Artur Bugsgang, af Skatteministeriet ved advokat Karsten Hagel-Sørensen, af den tyske regering ved afdelingschef Ernst Röder, Forbundsøkonomiministeriet, som befuldmægtiget, af Det

Forenede Kongeriges regering ved Stephanie Ridler, Treasury Solicitor's Department, som befuldmægtiget, bistået af Christopher Vajda, og af Kommissionen ved Hans Peter Hartvig,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 4. juli 1996,

afsagt følgende

Dom

1 Ved beslutning af 20. december 1994, indgået til Domstolen den 4. januar 1995, har Østre Landsret i medfør af EF-traktatens artikel 177 forelagt en række præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, 4 og 5, i Rådets sjette direktiv 77/388/EØF af 17. maj 1977 om harmonisering af medlemsstaternes lovgivning om omsætningsafgifter — Det fælles merværdiafgiftssystem: ensartet beregningsgrundlag (EFT L 145, s. 1, herefter »sjette direktiv«).

2 Spørgsmålene er blevet rejst under en sag mellem Sparekassernes Datacenter (herefter »SDC«) og Skatteministeriet vedrørende opkrævning af merværdiafgift (herefter »moms«) af en række transaktioner, udført af SDC.

Retlig baggrund

3 Sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), har følgende ordlyd:

»Med forbehold af andre fællesskabsbestemmelser fritager medlemsstaterne på betingelser, som de fastsætter for at sikre en korrekt og enkel anvendelse af nedennævnte fritagelser, og med henblik på at forhindre enhver mulig form for svig, unddragelse og misbrug:

...

d) følgende transaktioner:

1. ydelse eller formidling af lån samt forvaltning af lån ved den person, som har ydet lånene

2. forhandlinger og indgåelse af forpligtelser om sikkerhedsstillelse og andre former for sikkerhed og garantier, samt forvaltning af kreditgarantier ved den person, der har ydet kreditten

3. transaktioner, herunder forhandlinger, vedrørende anbringelse af midler, kontokurantkonti, betalinger, overførsler, fordringer, checks og andre i handelsforhold benyttede dokumenter, dog ikke inddrivelse af fordringer

4. transaktioner, herunder forhandlinger, vedrørende valuta, pengesedler og mønter, der anvendes som lovligt betalingsmiddel, dog ikke mønter og sedler, som er samlerobjekter; ved samlerobjekter forstås sådanne mønter af guld, sølv eller andet metal, samt sedler, der ikke i almindelighed anvendes som lovligt betalingsmiddel, eller som er af numismatisk interesse

5. transaktioner, herunder forhandlinger, med undtagelse af forvaring og forvaltning, i forbindelse med aktier, andele i selskaber eller andre sammenslutninger, obligationer og andre adkomstbeviser, bortset fra:

— varerepræsentativer

— de i artikel 5, stk. 3, omhandlede rettigheder og adkomstbeviser

6. forvaltning af investeringsforeninger, således som disse er fastsat af medlemsstaterne.«

4 Medlemsstaterne kunne i en overgangsperiode, der udløb den 1. januar 1991, fortsat fritage de transaktioner, der er opregnet i bilag F til sjette direktiv. Blandt disse transaktioner var forvaltning af kreditter af en person eller et organ, bortset fra dem, der har ydet kreditterne (punkt 13), samt deponering og forvaltning af aktier, andele i selskaber eller andre sammenslutninger, obligationer, og andre adkomstbeviser eller handelsdokumenter, bortset fra varerepræsentativer og de i sjette direktivs artikel 5, stk. 3, omhandlede rettigheder og adkomstbeviser (punkt 15).

5 I Danmark var bank- og sparekasse- samt finansieringsvirksomhed undtaget fra afgiftspligten i henhold til § 2, stk. 3, litra j), i lov nr. 204 af 10. maj 1978 om

merværdiafgift. Østre Landsret har bemærket, at den fritagelse, der blev indført ved loven af 1978, skete i henhold til sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d).

6 Ved lov nr. 822 af 19. december 1989, hvorved ovennævnte lov blev ændret, indførtes der med virkning fra den 1. januar 1991 afgiftspligt for deponering og forvaltning af aktier, obligationer og andre værdipapirer, forvaltning af kreditter og kreditgarantier af en anden end den, der har ydet kreditterne, samt for udlejning af bankbokse. En ny momslov, der følger sjette direktivs systematik og terminologi, blev vedtaget den 18. maj 1994.

Tvisten i hovedsagen

7 SDC er en momsregistreret forening. De fleste af medlemmerne er sparekasser.

8 SDC leverer til sine medlemmer og enkelte andre kunder, der er tilsluttet SDC's datanet (herefter »pengeinstitutterne«), ydelser vedrørende betalingstransaktioner, rådgivning om og handel med værdipapirer, forvaltning af depoter, købekontrakter og udlån. Endvidere udfører SDC administrative opgaver for sine medlemmer.

9 Før 1993 leverede SDC ydelser til pengeinstitutterne, der helt eller delvis blev udført elektronisk. Disse ydelser svarede til dem, som de største pengeinstitutter selv udfører på deres egne centraler.

10 Den forelæggende ret har beskrevet en typisk ydelse fra SDC som bestående af en række komponenter, der tilsammen dannede den ydelse, som pengeinstituttet eller dettes kunder (herefter »kunderne«) ønskede udført. Hver komponent af ydelsen var prissat i et af SDC udarbejdet varekatalog. SDC opkrævede ikke betaling for sine ydelser hos kunderne, men hos pengeinstitutterne.

11 SDC udførte kun tjenesteydelser efter anmodning fra et pengeinstitut, en kunde eller andre, som ved aftale med kunden var autoriseret til at rekvirere f.eks. betalinger. Kunden kunne kun fremsende en information til SDC efter at være blevet bemyndiget dertil af et pengeinstitut, f.eks. i form af udstedelse af et hæve- eller kreditkort. SDC's navn fremtrådte ikke over for kunderne, og SDC havde heller ikke påtaget sig nogen juridisk forpligtelse over for disse. Fremsendelsen af dokumenter fra SDC skete i pengeinstituttets navn.

12 Den forelæggende ret har bemærket, at i 1993, dvs. efter at hovedsagen var anlagt, blev den væsentligste del af SDC's aktiviteter og aktiver overført til nystiftede aktieselskaber, som kontrolleres af SDC's medlemmer. Et af de pågældende selskaber udfører samtlige de omtvistede ydelser. Af organisatoriske grunde fakturerer selskabet sine ydelser til SDC, der viderefakturerer dem til sine medlemmer.

13 På foranledning af et spørgsmål fra SDC traf det pågældende distriktstoldkammer den 23. september 1986 og Told- og Skattestyrelsen den 20. april 1990 afgørelse om, at de ydelser, SDC leverede vedrørende visse betalingsoverførsler, kunne anses for omfattet af afgiftsfritagelsesreglen i den danske momslovs § 2, stk. 3, litra j).

14 Momsnævnet bestemte derimod ved afgørelse af 14. februar 1992, at ingen af SDC's ydelser var omfattet af den nævnte fritagelsesbestemmelse.

15 Ved stævning af 27. april 1992 anlagde SDC sag ved Østre Landsret til prøvelse af Momsnævnets afgørelse. Østre Landsret, der fandt, at tvistens afgørelse måtte bero på en fortolkning af sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, 4 og 5, udsatte sagen og forelagde følgende præjudicielle spørgsmål for Domstolen:

»1) Skal artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3-5, i sjette momsdirektiv fortolkes således, at der skal indrømmes momsfrihed for ydelser af den art, som er beskrevet ... i [forelæggelsesbeslutningens] punkt 3 og 5 [i det væsentlige databehandlingsydelser til SDC's medlemmer og andre finansielle institutioner]?

Er det i den forbindelse til hinder for indrømmelse af momsfrihed efter artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3-5, at en transaktion i denne bestemmelses forstand helt eller delvis udføres elektronisk?

2) I momsdirektivets artikel 13, punkt B, litra d), nr. 1-2, anvendes ordene 'ved den person, som har ydet lånene', og 'ved den person, der har ydet kreditten'. Denne kvalifikation af subjektet er ikke medtaget i artiklens litra d), nr. 3-5.

Skal denne forskel tillægges betydning ved fortolkningen af artiklens litra d), nr. 3-5?

3) A. Er det af betydning for anvendelsen af artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3-5, om transaktionerne udføres af pengeinstitutter eller af andre?

B. Er det af betydning for anvendelsen af artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3-5, om hele den finansielle ydelse gennemføres af et pengeinstitut, der har relation til en kunde?

C. Hvis det er unødvendigt for, at artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3-5, finder anvendelse, at pengeinstituttet selv udfører hele ydelsen, spørges, om pengeinstituttet kan indkøbe transaktioner helt eller delvis fra en anden person med den virkning, at de ydelser, der udføres af denne anden person, omfattes af artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3-5, eller kan der stilles særlige krav til denne anden person?

4) Hvorledes skal de i artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3-4, anvendte ord 'transaktioner ... vedrørende' fortolkes?

Det ønskes herved belyst, om ordene 'transaktioner ... vedrørende' skal forstås således, at der også skal indrømmes momsfritagelse i de tilfælde, hvor en person enten kun udfører en del af denne ydelse eller kun udfører nogle af de transaktioner i direktivbestemmelsens forstand, der er nødvendige til levering af den samlede finansielle ydelse.

5) Skal det ved fortolkningen af artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3-5, tillægges betydning, at den afgiftspligtige person, der anmoder om momsfritagelse for transaktioner i bestemmelsens forstand, udfører disse for regning af det pengeinstitut, i hvis navn ydelsen udføres?

6) Er det efter omorganiseringen af sagsøgeren af betydning for anvendelsen af artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3-5, at de omhandlede ydelser nu frembringes af et aktieselskab, der leverer ydelserne til de tilsluttede pengeinstitutter?

Det bemærkes, at de nævnte ydelser faktureres af aktieselskabet til sagsøgeren, der viderefakturerer disse til medlemspengeinstitutterne [der henvises her til fremstillingen i forelæggelsesbeslutningens punkt 1 a].«

16 Med spørgsmålene ønsker den forelæggende ret i det væsentlige oplyst, om sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, 4 og 5, skal fortolkes således, at tjenesteydelser, der leveres til pengeinstitutter og deres kunder af en datacentral, der er oprettet med henblik på at varetage pengeinstitutternes fælles interesser, er fritaget for moms, når de pågældende ydelser bidrager til gennemførelsen af betalingsoverførsler, rådgivning om og handel med værdipapirer, forvaltning af depoter, købekontrakter og udlån, og de i det væsentlige helt eller delvis udføres elektronisk.

17 Hertil bemærkes, at det hverken fremgår af forelæggelsesbeslutningen eller af parternes indlæg, at SDC's ydelser omhandler transaktioner vedrørende valuta, pengesedler og mønter. Det er derfor ufornødent at undersøge, hvorledes artikel 13, punkt B, litra d), nr. 4, skal fortolkes.

18 Den forelæggende ret har navnlig ønsket præciseret, hvilken betydning der ved fortolkningen skal tillægges de forskellige karakteristika, der kendetegner SDC's transaktioner.

19 Der må herved sondres. For det første efter hvem der udfører de pågældende transaktioner, for det andet efter den måde, hvorpå de udføres, for det tredje efter kontraktforholdet mellem tjenesteyderen og ydelsesmodtageren og for det fjerde efter arten af den ydelse, datacentralen udfører.

Indledende bemærkninger vedrørende fortolkningen af de i sjette direktivs artikel 13 omhandlede fritagelser

20 Inden der tages nærmere stilling til virksomhed af den art, som SDC udfører, bemærkes, at ifølge Domstolens faste praksis skal de udtryk, der anvendes til at betegne de fritagelser, som er fastsat i sjette direktivs artikel 13, fortolkes indskrænkende, da de er undtagelser fra det almindelige princip, hvorefter omsætningsafgift opkræves af enhver tjenesteydelse, der udføres mod vederlag af en afgiftspligtig person (dom af 15.6.1989, sag 348/87, Stichting Uitvoering Financiële Acties, Sml. s. 1737, præmis 13).

21 Endvidere bemærkes, at som Domstolen har nævnt i dom af 26. marts 1987 (sag 235/85, Kommissionen mod Nederlandene, Sml. s. 1471, præmis 18) og i ovennævnte dom i sagen Stichting Uitvoering Financiële Acties (præmis 11), fremgår det af ellevte betragtning til sjette direktiv, at disse fritagelser er selvstændige fællesskabsretlige begreber, der må placeres i den generelle sammenhæng i den fælles merværdiafgiftsordning, som er indført ved direktivet.

22 Endelig bemærkes, at det fremgår af en sammenlignende undersøgelse af de forskellige sproglige versioner af artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, at der er terminologiske afvigelser med hensyn til udtrykket »transaktioner ... vedrørende«. Når der er tale om sproglige afvigelser, kan rækkevidden af begrebet ikke fastlægges ved fortolkning af ordlyden alene. Begrebets betydning må følgelig klarlægges ud fra den sammenhæng, hvori det indgår, og under hensyn til opbygningen af sjette direktiv (dom af 13.7.1989, sag 173/88, Henriksen, Sml. s. 2763, præmis 10 og 11).

23 Det må herefter undersøges, om de to argumenter, som parterne i hovedsagen har fremført, og som er baseret på opbygningen af sjette direktiv, som på den ene side vedrører spørgsmålet om at forhindre svig og unddragelse og på den anden side risikoen for konkurrenceforvridninger, kan have betydning for, hvorledes de forelagte spørgsmål skal besvares.

24 For så vidt angår de foranstaltninger, som skal forhindre enhver mulig form for svig, unddragelse og misbrug, har Skatteministeriet på grundlag af den indledende sætning i sjette direktivs artikel 13, punkt B, anført, at såfremt de transaktioner, SDC udfører, var omfattet af de i artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, fastsatte fritagelser, ville den berørte medlemsstat ikke kunne træffe de pågældende nødvendige foranstaltninger, fordi karakteren af SDC's enkeltydelser ikke objektivt kan kontrolleres, og fordi afgrænsningen over for andre underleverancer og hjælpeydelser ville blive helt skønsmæssig.

25 Hertil bemærkes, at Skatteministeriets argument kun er relevant, såfremt man anlægger en meget vid fortolkning af de pågældende begreber uden nærmere at fastlægge de forskellige komponenter, der indgår i transaktionerne. Som allerede anført ovenfor i præmis 20, er en sådan fortolkning imidlertid udelukket. Følgelig og under hensyntagen til den skønsmargen, som medlemsstaterne har i henhold til den indledende sætning i artikel 13, punkt B, ved valget af, hvilke foranstaltninger der er nødvendige for at forhindre enhver mulig form for unddragelse og misbrug, kan den omstændighed, at der ikke er truffet de foranstaltninger, der er nødvendige for at lette anvendelsen af en fritagelse, ikke medføre, at en afgiftspligtig person nægtes en afgiftsfritagelse (jf. dom af 19.1.1982, sag 8/81, Becker, Sml. s. 53, præmis 34).

26 For så vidt angår den påståede konkurrenceforvridning har Skatteministeriet gjort gældende, at såfremt en del af SDC's ydelser delvis blev fritaget for moms, ville de datacentraler, der tilbyder de samme eller lignende ydelser, blive dårligere stillet i konkurrencemæssig henseende.

27 SDC har heroverfor anført, at den afgift, der opkræves af SDC's ydelser, er konkurrenceforvridende, idet SDC's medlemmer pålægges en ekstra udgift i form af moms i forhold til de store pengeinstitutter, der selv udfører de pågældende transaktioner.

28 Hertil bemærkes, at SDC leverer og fakturerer tjenesteydelser til de pengeinstitutter, der anmoder om at få udført sådanne ydelser. For de pengeinstitutter, som selv udfører deres ydelser, sker der derimod ingen udveksling af ydelser og derfor heller ingen fakturering. Som generaladvokaten har fremhævet i punkt 57 i sit forslag til afgørelse, vedrører forskellen spørgsmålet om afgiftspligt og ikke den i sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, fastsatte fritagelse, der er fuldstændig neutral, idet den følger af selve transaktionernes art.

29 Ingen af de argumenter, som parterne i hovedsagen har fremført, og som vedrører dels spørgsmålet om at forhindre svig og unddragelse, dels risikoen for konkurrenceforvridning, har således betydning for besvarelsen af de forelagte spørgsmål.

De personer, der udfører de pågældende transaktioner, og måden, hvorpå de udføres

30 Den person, der udfører de pågældende transaktioner, og den måde, hvorpå de konkret udføres, er omstændigheder, der er relevante for besvarelsen af det første spørgsmåls andet led, det andet spørgsmål, det tredje spørgsmål, punkt A, og det sjette spørgsmål. Med disse spørgsmål ønsker den forelæggende ret i det væsentlige oplyst, om artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, skal fortolkes således, at fritagelsen er betinget af, at transaktionerne udføres af en bestemt form for virksomhed, af en bestemt form for juridisk person eller, helt eller delvis, på en særlig måde.

31 For så vidt angår det første aspekt har alle procesdeltagerne anført, at det i princippet ikke er udelukket, at andre end bestemte finansielle institutioner kan udføre de transaktioner, der er fritaget i henhold til artikel 13, punkt B, litra d). De er således enige om, at det afgørende kriterium med hensyn til fritagelsen er den form for transaktion, der udføres.

32 Hertil bemærkes, at de transaktioner, der er fritaget i henhold til artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, er defineret på grundlag af arten af de leverede tjenesteydelser og ikke på grundlag af tjenesteyderen eller ydelsesmodtageren, som netop ikke er omtalt i de nævnte bestemmelser.

33 At det personelle aspekt er uden betydning ved fastlæggelsen af, hvilke transaktioner der er fritaget i henhold til artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, bekræftes af bestemmelserne i artikel 13, punkt B, litra d), nr. 1 og 2, hvori der henvises til »den person, som har ydet lånene«, og til »den person, der har ydet kreditten«.

34 I øvrigt bemærkes, at Domstolen i dom af 27. oktober 1993 (sag C-281/91, Muys' en De Winter's Bouw-en Aannemingsbedrijf, Sml. I, s. 5405, præmis 13) har understreget, at hvis långiverens eller låntagerens identitet ikke er præciseret, er udtrykket »ydelse og formidling af lån« i sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 1, i princippet tilstrækkelig bredt til at kunne omfatte kredit ydet af en leverandør af goder i form af udsat betaling. Domstolen tilføjede, at det på ingen måde fremgår af ordlyden af denne bestemmelse, at dens rækkevidde er begrænset til lån og kreditter ydet af bank- og finansvirksomheder.

35 For så vidt nærmere angår det i det sjette spørgsmål rejste problem vedrørende den retlige form, som det selskab har, der leverer eller modtager ydelserne, bemærkes, at da personelle omstændigheder ikke er relevante ved afgørelsen af, om den pågældende ydelse er fritaget for moms i henhold til artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, er det så meget desto mere uden betydning, hvilken form for juridisk person de berørte erhvervsdrivende repræsenterer.

36 For så vidt angår spørgsmålet om den måde, hvorpå de pågældende transaktioner udføres, har Skatteministeriet, Det Forenede Kongeriges regering og Kommis-

sionen understreget, at de ydelser, SDC leverer, kun er elektroniske ydelser, og at de derfor ikke er omfattet af sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5.

37 Det må i denne forbindelse fastslås, at spørgsmålet om, hvorledes ydelsen konkret leveres, om det sker elektronisk, automatisk eller manuelt, er uden betydning ved anvendelsen af fritagelsen. De pågældende bestemmelser sondrer ikke på dette punkt. Den blotte omstændighed, at en ydelse fuldt ud udføres elektronisk, er således ikke i sig selv til hinder for, at fritagelsen anvendes på den pågældende ydelse. Såfremt ydelsen derimod kun omfatter teknisk eller elektronisk bistand til den, som udfører de væsentligste og specifikke funktioner i forbindelse med de transaktioner, der omhandles i artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, opfylder den ikke betingelserne for fritagelse. Dette følger imidlertid af ydelsens art og ikke af den måde, hvorpå den udføres.

38 Det første spørgsmåls andet led, det andet spørgsmål, det tredje spørgsmål, punkt A, og det sjette spørgsmål skal derfor besvares med, at sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, skal fortolkes således, at fritagelsen ikke er betinget af, at transaktionerne udføres af en bestemt form for virksomhed, af en bestemt form for juridisk person eller, helt eller delvis, på en bestemt måde, det være sig elektronisk eller manuelt.

Kontraktforholdet mellem tjenesteyderen og ydelsesmodtageren

39 Med det tredje spørgsmål, punkt B, ønsker den forelæggende ret i det væsentlige oplyst, om fritagelsen i artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, er betinget af, at hele ydelsen gennemføres af en virksomhed, der har relation til pengeinstituttets slutkunde. Såfremt dette spørgsmål besvares benægtende, ønsker den forelæggende ret med det femte spørgsmål oplyst, om den omstændighed, at ydelsen fra en datacentral for pengeinstituttets slutkunde fremstår som en ydelse fra pengeinstituttet, er til hinder for fritagelsen.

40 Ifølge SDC finder sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, også anvendelse, såfremt hele ydelsen udføres af flere personer, også selv om de ikke har direkte relation til en pengeinstitutkunde.

41 Heroverfor har Skatteministeriet anført, at de transaktioner, der omhandles i artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, skal udføres af den afgiftspligtige person på grundlag af en aftale, der er indgået med den endelige forbruger, over for hvem den afgiftspligtige person er direkte ansvarlig for udførelsen af den endelige ydelse. De ydelser, SDC udfører for pengeinstitutterne, er følgelig ikke omfattet af bestemmelsens anvendelsesområde. De pågældende ydelser udføres således på grundlag af en aftale indgået med pengeinstitutterne, hvor SDC virker som underleverandør.

42 Det Forenede Kongeriges regering, hvis indlæg på dette punkt kun vedrører betalingsoverførsler, har anført, at transaktionerne er omfattet af fritagelsen, uanset om overførslerne foretages af pengeinstitutterne selv eller af en virksomhed, som pengeinstitutterne har engageret, forudsat at den pågældende virksomhed har ansvaret for de pågældende transaktioner, og at disse kan betragtes som enkelte, særskilte ydelser.

43 Ifølge den tyske regering er det afgørende kriterium for, om fritagelsen kan finde anvendelse, den finansielle ydelses karakter, uden hensyn til, om der findes en aftale eller en direkte forbindelse mellem tjenesteyderen og den endelige forbruger. Ifølge den tyske regering kan en sådan betingelse ikke udledes af ordlyden af artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5.

44 Ifølge Kommissionen må de pågældende bestemmelser fortolkes således, at den i sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, fastsatte fritagelse kun gælder tjenesteydelser af finansiel karakter, hvis genstand er opregnet i de nævnte bestemmelser, og som udføres i medfør af en aftale, der direkte er indgået med den begun-

stigede, over for hvem leverandøren har påtaget sig ansvaret for transaktionernes gennemførelse.

45 Hertil bemærkes først, at ifølge fast praksis vedrørende begrebet tjenesteydelser, som en afgiftspligtig udfører mod vederlag, i sjette direktivs artikel 2, nr. 1, forudsætter begrebet afgiftspligtige transaktioner inden for merværdiafgiftssystemet, at der mellem tjenesteyderen og modtageren består et retsforhold, der vedrører en gensidig udveksling af ydelser, idet det af tjenesteyderen modtagne vederlag udgør den faktiske modværdi af den ydelse, som leveres til modtageren (jf. bl.a. dom af 3.3.1994, sag C-16/93, Tolsma, Sml. I, s. 743, præmis 14).

46 I den foreliggende sag indebærer størstedelen af SDC's ydelser ikke et retsforhold mellem SDC og den endelige ydelsesmodtager, dvs. kunden i et pengeinstitut, der er medlem af SDC. I disse tilfælde består der således retsforhold dels mellem pengeinstituttet og kunden, dels mellem pengeinstituttet og SDC.

47 Hovedsagen vedrører ydelser, som SDC har udført for sine egne kunder, dvs. pengeinstitutter, der som modydelse har betalt et vederlag. Henset hertil har de ydelser, som SDC leverer til pengeinstitutternes kunder, kun betydning som deskriptorer og som enkeltdele af de ydelser, SDC leverer til pengeinstitutterne.

48 Som det allerede fremgår af nærværende doms præmis 32, er det uden betydning ved anvendelsen af de omtvistede bestemmelser, hvem der er tjenesteyder og ydelsesmodtager, bortset fra det tilfælde, hvor bestemmelserne omhandler ydelser, der i sagens natur leveres til pengeinstitutternes kunder. Under sagen er det bl.a. blevet gjort gældende, at ydelser i forbindelse med overførsler og betalinger er af en sådan art.

49 Det må således først undersøges, om den bestemmelse, hvorefter der kan indrømmes fritagelse for betalingsoverførsler, forudsætter, at den fritagne ydelse leveres direkte til pengeinstituttets slutkunde.

50 Det skal tilføjes, at bemærkningerne i det følgende vedrørende betalingsoverførsler også finder anvendelse på betalingstransaktioner, i det omfang de faktiske omstændigheder og kontraktforholdet er de samme. I øvrigt har parterne ikke under sagens behandling for Domstolen gjort gældende, at der må sondres på dette punkt.

51 SDC har bestridt, at bestemmelsen udelukkende omfatter den ydelse, der leveres til pengeinstituttets slutkunde, og har understreget, at pengeinstitutternes kunder selv kan foretage betalingsoverførsler eller lade dem foretage, f.eks. af forretninger, uden pengeinstituttets medvirken.

52 Heroverfor har Skatteministeriet anført, at selv i de af SDC påberåbte situationer er det forbindelsen mellem slutkunden og dennes pengeinstitut, der er afgørende. Til støtte herfor har ministeriet gjort gældende, at i hovedsagen er det pengeinstituttet, der har bemyndiget kunden til at give ordrer, og at ydelsen i alle tilfælde leveres til kunden i pengeinstituttets navn.

53 I denne forbindelse må det for det første fastslås, at en betalingsoverførsel er en transaktion, der består i at udføre en ordre om overførsel af et beløb fra én bankkonto til en anden. Den er navnlig karakteriseret ved, at den medfører en ændring af det retlige og økonomiske forhold mellem på den ene side ordregiver og beløbsmodtager og på den anden side mellem disse to og deres respektive pengeinstitutter, og, eventuelt, mellem pengeinstitutterne indbyrdes. Den transaktion, der medfører den pågældende ændring, er i øvrigt den blotte overførsel af beløb mellem konti, uanset årsagen. Da overførslen således kun er et middel til at overføre beløb, er det de funktionelle aspekter, der er relevante ved afgørelsen af, om en transaktion er en overførsel i sjette direktivs forstand.

54 I de tilfælde, hvor kunden foretager eller lader foretage en overførsel uden sit pengeinstituts medvirken, udføres de konkrete handlinger, der udgør overførslen, enten af datacentralen og kunden eller af datacentralen og en tredjemand, som handler på kundens anmodning, eller af datacentralen alene i henhold til en stående ordre fra kunden.

55 Kontraktforholdet mellem pengeinstituttet og dets kunde reducerer ikke datacentralens rolle. Det er i kraft af det nævnte kontraktforhold, at kunden erhverver ret til at lade transaktionerne udføre, selv om disse faktureres som ydelser til pengeinstituttet og også ændrer dettes økonomiske forhold.

56 Endvidere bemærkes, at såfremt sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, udelukkende omfattede ydelser, som et pengeinstitut leverer til slutkunden, ville kun visse handlinger i forbindelse med transaktioner vedrørende overførsler kunne fritages. En sådan fortolkning ville begrænse fritagelsen på en måde, der ikke har støtte i bestemmelsens ordlyd. Efter ordlyden er fritagelsen således ikke begrænset til kun at omfatte dette forhold, og den er tilstrækkelig vid til også at omfatte ydelser, der leveres af andre erhvervsdrivende end pengeinstitutter, og som er bestemt til andre end deres slutkunder.

57 Det følger heraf, at der ikke er hjemmel for en fortolkning, hvorefter anvendelsen af fritagelsen i henhold til artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, er begrænset til kun at omfatte ydelser, der leveres direkte til pengeinstituttets slutkunde.

58 For så vidt angår de øvrige opgaver, SDC udfører, må det fastslås, at SDC's rolle i relation til pengeinstitutterne og disses slutkunder svarer til SDC's rolle i forbindelse med en overførsel. Endvidere er de øvrige fritagelser, der omhandles i artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, ligesom fritagelsen vedrørende overførsler også defineret på grundlag af de udførte ydelsers art og ikke på grundlag af ydelsesmodtagerne.

59 Det tredje spørgsmål, punkt B, og det femte spørgsmål skal derfor besvares med, at fritagelsen i henhold til sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, ikke er betinget af, at ydelsen udføres af en virksomhed, der står i et retsforhold til pengeinstituttets slutkunde. Den omstændighed, at en i de nævnte bestemmelser omhandlet transaktion udføres af en tredjemand, men for pengeinstituttets slutkunde fremstår som en ydelse fra pengeinstituttet, er ikke til hinder for, at en sådan transaktion er fritaget.

Databehandlingsydelsernes karakter

60 Med det fjerde spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, om der skal indrømmes momsfritagelse i de tilfælde, hvor en person enten kun udfører en del af en ydelse eller kun udfører nogle af de transaktioner, der er nødvendige for levering af en samlet, fritaget finansiel ydelse. Henset til, at det første spørgsmål vedrører fritagelse for databehandlingsydelser i forbindelse med de transaktioner, der er omhandlet i artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, kan disse spørgsmål behandles under ét.

Overførsler og betalinger

61 Det må først undersøges, om de transaktioner, en datacentral som SDC udfører i forbindelse med en overførsel, i sig selv kan betegnes som transaktioner vedrørende overførsler som omhandlet i sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3.

62 Skatteministeriet har i denne forbindelse gjort gældende, at de ydelser, SDC udfører, reelt består af forskellige administrative eller tekniske komponenter, der faktureres hver for sig. Der er ikke på forhånd fastsat en bestemt pris for at fore-

tage en betaling, en overførsel eller for ydelserne som helhed. De ydelser, SDC udfører, er følgelig ikke de samme som dem, der omhandles i direktivets artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3.

63 SDC har derimod anført, at det ikke er en betingelse for at være omfattet af fritagelsen, at de ydelser, der leveres, udgør en helhed, men at det er tilstrækkeligt, at den omtvistede ydelse udgør en del af en finansiel ydelse, hvortil forskellige erhvervsdrivende bidrager, og som, set under ét, udgør en samlet finansiel ydelse.

64 Hertil bemærkes, at ordlyden af sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, i princippet ikke er til hinder for, at overførselstransaktionen består af flere forskellige ydelser, der i så fald udgør »transaktioner vedrørende overførsler« i bestemmelsens forstand, og som faktureres med specifikation af de enkelte dele af de pågældende ydelser. Det er uden betydning for anvendelsen af den omhandlede fritagelse, hvorledes faktureringen sker, forudsat at de handlinger, der er nødvendige for at gennemføre den fritagne transaktion, kan identificeres i forhold til de øvrige ydelser.

65 Da sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, imidlertid skal fortolkes indskrænkende, giver den blotte omstændighed, at en komponent er nødvendig for at gennemføre en fritaget transaktion, ikke holdepunkter for at antage, at den ydelse, der svarer til den pågældende komponent, er fritaget. Den fortolkning, som SDC har foreslået, kan således ikke tiltrædes.

66 En betingelse for, at de ydelser, en datacentral leverer, kan betegnes som fritagne transaktioner som omhandlet i artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, er, at ydelserne, set under ét, udgør en særskilt helhed, der opfylder de specifikke og væsentlige funktioner for en ydelse som beskrevet i ovennævnte numre. For så vidt angår »en transaktion vedrørende overførsler« skal de leverede ydelser således medføre, at der overføres beløb, og at der indtræder retlige og økonomiske ændringer. Der

må sondres mellem den fritagne tjenesteydelse i direktivets forstand og den blotte levering af en faktisk eller teknisk tjenesteydelse, som f.eks. at et databehandlingssystem stilles til pengeinstituttets rådighed. I denne forbindelse må den nationale ret navnlig undersøge omfanget af datacentralens ansvar over for pengeinstitutterne, herunder spørgsmålet om, hvorvidt dette ansvar kun omfatter tekniske aspekter, eller om det også omfatter transaktionernes specifikke og væsentlige elementer.

67 Det tilkommer den forelæggende ret, der kender sagens faktum, at tage stilling til, om de transaktioner, SDC udfører, har en sådan særskilt karakter, og om de er specifikke og væsentlige.

68 På baggrund af ovennævnte bemærkninger skal det første og fjerde spørgsmål vedrørende sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, besvares med, at bestemmelsen skal fortolkes således, at transaktioner vedrørende overførsler og betalinger omfatter transaktioner, der udføres af en datacentral, såfremt de pågældende transaktioner er særskilte og er specifikke og væsentlige for de fritagne transaktioner.

SDC's øvrige funktioner

69 De transaktioner, som SDC udfører, og som er betegnet »rådgivning om og handel med værdipapirer«, omfatter to forskellige former for ydelser, nemlig dels særskilte ydelser i form af information, der er kendetegnet ved, at SDC giver pengeinstitutterne adgang til et økonomisk informationssystem, dels ydelser, der er en integreret del af værdipapirhandelssystemet.

70 Det fremgår af selve ordlyden af sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, 4 og 5, at ingen af de pågældende bestemmelser vedrører økonomisk informations-

virksomhed. Sådanne transaktioner kan derfor ikke være omfattet af den i bestemmelsen omhandlede fritagelse.

71 Det er derimod ikke udelukket, at visse transaktioner, der henhører under den anden gruppe, kan betragtes som transaktioner i forbindelse med »aktier, andele i selskaber eller andre sammenslutninger, obligationer og andre adkomstbeviser« som omhandlet i sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 5. Den forelæggende ret har i denne forbindelse bemærket, at SDC afvikler børshandler for medlemmernes kunder ved køb eller salg af værdipapirer, der indgår i medlemmernes egen beholdning.

72 Det er utvivlsomt, at transaktioner i forbindelse med aktier og de øvrige adkomstbeviser, der omhandles i sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 5, hvorefter kun forvaring og forvaltning af adkomstbeviser er undtaget, omfatter transaktioner, der udføres på værdipapirmarkedet.

73 Det skal tilføjes, at handel med værdipapirer indebærer dispositioner, som ændrer det retlige og økonomiske forhold mellem parterne, svarende til, hvad der indtræder i forbindelse med en overførsel eller en betaling.

74 Den beskrivelse, som den forelæggende ret har givet på dette punkt, er imidlertid ikke tilstrækkelig til, at Domstolen kan fastslå den nøjagtige karakter af SDC's ydelser vedrørende rådgivning om og handel med værdipapirer.

75 For så vidt angår de transaktioner, der er betegnet »rådgivning om og handel med værdipapirer«, skal det første og fjerde spørgsmål derfor besvares med, at ydelser, der består i, at økonomiske informationer stilles til rådighed for pengeinstitutter og andre brugere, ikke er omfattet af sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3

og 5. Hvad nærmere angår handel med værdipapirer skal bestemmelsen i nr. 5 fortolkes således, at transaktioner i forbindelse med aktier, andele i selskaber eller andre sammenslutninger, obligationer og andre adkomstbeviser omfatter transaktioner, der udføres af en datacentral, såfremt de pågældende transaktioner er særskilte og er specifikke og væsentlige for de fritagne transaktioner.

76 Det samme er tilfældet med hensyn til forvaltning af depoter, købekontrakter og kreditter. Som det allerede er fastslået i nærværende doms præmis 4, har de nævnte transaktioner ikke været fritaget siden den 1. januar 1991. På det tidspunkt udløb den overgangsperiode, hvor medlemsstaterne undtagelsesvis kunne opretholde fritagelserne for de specifikt opregnede transaktioner, der omhandles i bilag F til sjette direktiv.

77 Spørgsmålene vedrørende forvaltning af depoter, købekontrakter og kreditter skal derfor besvares med, at den blotte omstændighed, at de pågældende transaktioner udføres af en datacentral, ikke er til hinder for, at de udgør tjenesteydelser som omhandlet i bilag F, punkt 13 og 15, til sjette direktiv. Det tilkommer den forelæggende ret at tage stilling til, om de nævnte transaktioner forud for den 1. januar 1991 var særskilte, og om de er specifikke og væsentlige for de pågældende ydelser.

Den nye organisatoriske opbygning

78 Med det sidste spørgsmål ønsker den forelæggende ret bl.a. oplyst, om det er af betydning for anvendelsen af sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, at de ydelser, der leveres til pengeinstitutterne, præsteres af et aktieselskab, der fakturerer dem til SDC, der derpå viderefakturerer dem til pengeinstitutterne.

79 I denne forbindelse må fremhæves betydningen af et retsforhold mellem tjenesteyderen og ydelsesmodtageren og af princippet om gensidige ydelser. Såfremt den leverede ydelse er specificeret, opfylder kriterierne for at være fritaget, og faktureringen kun vedrører denne ydelse, er den blotte omstændighed, at faktureringen af organisatoriske grunde sker gennem en tredjemand, imidlertid ikke til hinder for, at den udførte transaktion anses for en fritaget transaktion.

80 Det må præciseres, at der kan være tale om en sådan fakturering, såfremt den datacentral, der udfører transaktionerne, og den tredjemand, der foretager faktureringen af transaktionerne, reelt udgør en helhed, der er oprettet med henblik på at varetage de fælles interesser for dem, der modtager ydelsen.

81 Det sjette spørgsmål skal derfor besvares med, at den blotte omstændighed, at faktureringen af en ydelse foretages af en tredjemand, ikke er til hinder for, at den transaktion, som faktureringen vedrører, kan være fritaget i henhold til sjette direktivs artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5.

Sagens omkostninger

82 De udgifter, der er afholdt af den tyske regering, Det Forenede Kongeriges regering og af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Østre Landsret ved beslutning af 20. december 1994, for ret:

1) **Artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, i Rådets sjette direktiv 77/388/EØF af 17. maj 1977 om harmonisering af medlemsstaternes lovgivning om omsætningsafgifter — Det fælles merværdiafgiftssystem: ensartet beregningsgrundlag skal fortolkes således, at fritagelsen ikke er betinget af, at transaktionerne udføres af en bestemt form for virksomhed, af en bestemt form for juridisk person eller, helt eller delvis, på en bestemt måde, det være sig elektronisk eller manuelt.**

2) **Fritagelsen i henhold til artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, i sjette direktiv 77/388 er ikke betinget af, at ydelsen udføres af en virksomhed, der står i et retsforhold til pengeinstituttets slutkunde. Den omstændighed, at en i de nævnte bestemmelser omhandlet transaktion udføres af en tredjemand, men for pengeinstituttets slutkunde fremstår som en ydelse fra pengeinstituttet, er ikke til hinder for, at en sådan transaktion er fritaget.**

3) **Artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3, i sjette direktiv 77/388 skal fortolkes således, at transaktioner vedrørende overførsler og betalinger og transaktioner i forbindelse med aktier, andele i selskaber eller andre sammenslutninger, obligationer og andre adkomstbeviser omfatter transaktioner, der**

udføres af en datacentral, såfremt de pågældende transaktioner er særskilte og er specifikke og væsentlige for de fritagne transaktioner.

4) Ydelser, der består i, at økonomiske informationer stilles til rådighed for pengeinstitutter og andre brugere, er ikke omfattet af artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, i sjette direktiv 77/388.

5) Den blotte omstændighed, at de pågældende transaktioner vedrørende forvaltning af depoter og af købekontrakter og kreditter udføres af en datacentral, er ikke til hinder for, at de udgør tjenesteydelser som omhandlet i bilag F, punkt 13 og 15, til sjette direktiv 77/388. Det tilkommer den forelæggende ret at tage stilling til, om de nævnte transaktioner forud for den 1. januar 1991 var særskilte, og om de er specifikke og væsentlige for de pågældende ydelser.

6) Den blotte omstændighed, at faktureringen af en ydelse foretages af en tredjemand, er ikke til hinder for, at den transaktion, som faktureringen vedrører, kan være fritaget i henhold til artikel 13, punkt B, litra d), nr. 3 og 5, i sjette direktiv 77/388.

Moitinho de Almeida Sevón Edward

Jann Wathelet

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 5. juni 1997.

R. Grass J.C. Moitinho de Almeida

Justitssekretær Formand for Femte Afdeling